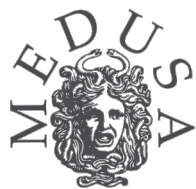

Árpád Kun

ŠŤASTNÝ SEVER

Árpád Kun
BOLDOG ÉSZAK

*Kniha vychází za laskavé podpory Petöfi Irodalmi Múzea.
Vydání knihy podpořilo Ministerstvo kultury České republiky.*

Translation © Anna Valentová, 2017

Copyright © Árpád Kun, 2013

Originally published by Magvető Publishing, Hungary, 2013

Czech edition published by arrangement with Agenția Literară Livia Stoia

ISBN 978-80-7511-344-3

ISBN 978-80-7511-345-0 (epub)

ISBN 978-80-7511-346-7 (pdf)

Árpád Kun

ŠŤASTNÝ SEVER

Vypráví Aimé Billion

ČÁST PRVNÍ

Umírali jeden za druhým, dědeček, otec, matka. Všichni tři, s nimiž jsem měl vůbec něco společného. Jejich smrt byla nutná k tomu, aby mi život začal znovu a mohl jsem odjet z Beninu.

Tehdy jsem už dvacet let pracoval jako pomocný ošetřovatel ve francouzské nemocnici v Cotonou a po nějaký čas jsem po pracovní době a o víkendech pomáhal misionářům Norské evangelické církve, kteří před půldruhým rokem uprchli z Pobřeží slonoviny zmítaného občanskou válkou. Doprovázel jsem je do úřadů, kde by bez znalosti poměrů a s nedostatečnou francouzštinou nepochodili, sedával jsem vedle nich na biblických hodinách a kurzu ručních prací. Do francouzštiny, ale také do fonštiny, jorubštiny a minštiny, jsem překládal modlitby a díkyvdání podle toho, jaká společnost se na misi sešla. Po norském způsobu jsem denně vypil šest až osm hrnků řídké kávy bez cukru, probděl noci a pojídal jejich gofry se smetanou a marmeládou nebo čokoládové muffiny, které se mi v puse rozplývaly jako sladké piliny. Měl jsem pocit, že s jejich Ježíšem Kristem, jehož učení hlásali, jsem ve stejném pracovním poměru jako s nimi, ale nenapadlo mě, že bych to učení měl přijmout. Ani misionáři mě nechtěli obracet na víru, patrně počítali s tím, že dříve či později se evangeliu otevřu sám. Zacházeli se mnou opatrně, a přitom neměli ani potuchy, že dědeček byl věstec, a to dokonce takový, že by se byl mohl stát Martinem Lutherem vůdů, kdyby jej poháněla aspoň špetka ctižádosti.

Budova misie stála daleko venku, na okraji jedné cotonouské periferie. Z francouzské nemocnice jsem se musel vydat směrem na Ouidah a jet půl hodiny autem, než jsem tam dorazil. V prvních dnech mě Norové vozili tam a zpátky, a teprve když vyšlo najevo, že umím řídit, misie mi pronajala volvo od švédského velvyslanectví.

Ve městě stály ve vzdálenosti několika nároží pultíky s benzinem, prodávali u nich v menších či větších plastových nádobách nebo skleněných lahvích pohonné hmoty pašované z Nigérie. První odpoledne jsem u vedocké křižovatky namátkou zabrzdil u jednoho z nich a přelil si nažloutlý obsah dvou patnáctilitrových demižonů. Tři dny, dokud se mi nádrž nevyprázdnila, jsem neslyšel žádné podezřelé chrastění a motor mi nechcípнул ani jednou. Z toho jsem vyvodil, že přelitá pohonná látka nemohla natropit velké škody na motoru. A tak i později, když jsem musel tankovat, jsem cestou na misii nebo z ní u vedocké křižovatky zpomaloval a vždycky se postavil k témuž pultu, kde mi prodavač benzínu přelil do nádrže obsah týchž dvou patnáctilitrových demižonů, třebaže nažloutlá tekutina, která prosvítala sklem, mívala pokaždé jiný odstín.

Při jednom takovém tankování prodavač postavil prázdné demižony zpátky na pult, a jak měl ve zvyku, pečlivě stíral hadrem černým špínou z boku auta benzin, který stekl od uzávěru nádrže. Když vzhlédl, jeho spokojený obličej se zkřivil do podrážděné grimasy. Hleděl na bílého turistu, který právě spustil fotoaparát visící mu kolem krku a omluvně zamával rukou, jako by se za fotografování dodatečně omlouval.

„Řekl bys mu, aby tu nefotil?“

Prodavačovu podráždění jsem rozuměl. V těch dnech hlásaly titulní stránky veškerých novin, že vláda chce jednou provždy skoncovat s nezákonným prodejem benzínu, a už vyhrožovala nejen vysokou pokutou, nýbrž také vězením. Ale nechápal jsem, proč zrovna já bych měl toho turistu napomínat.

„Protože vystoupil z tvého vozu,“ odtušil prodavač na mou námitku.

„To není možné, jedu sám,“ ohradil jsem se. „A ten chlápek přece jezdí na motorce. Nevidíš, že má přílbu?“

Přilba platila v Cotonou za vzácnost navzdory tomu, že podle beninských dopravních předpisů byl každý motorista povinen ji nosit. Ale protože je drahá a člověku se v ní začne vařit mozek a navíc je snadné ji ukrást, nikdo ji na hlavě nenosí. Právě proto turista s fotografickým přístrojem a s přilbou v ruce skýtal nevšední podívanou.

Prodáváč benzínu spolkl svou poznámku, nechtěl se se mnou pustit do hádky, vrátil jsem se přece k němu jako stálý zákazník. Přesto jako na předmět doličný ukázal na protější stranu volva, kde dvířka za místem řidiče byla otevřená dokořán, jako by tamtudy někdo vystoupil, a trčela do dopravního ruchu křižovatký.

Nepamatoval jsem si, že bych po zastavení na ty dveře vůbec sáhl. Myslel jsem, že se pokazil zámek a na nějakém výmolu se otevřely samy. Nicméně jsem si pospíšil, abych je zavřel, než se o ně zarazí nějaký skútr nebo je strhne nákladní auto.

Už jsem zase seděl za volantem a jel dál po hlavní silnici na Ouidah, a měl jsem dost času, abych si uvědomil, že ten turista s přilbou sice nevystoupil z mého vozu, ale byl mi nějak povědomý. S bělochy jsem přicházel do styku jenom v nemocnici, proto jsem si probral kolegy na chirurgii, kam mě poslední dobou přidělovali nejčastěji, potom na interně, neurologii, na ušním, nosním a krčním oddělení, všude, kde jsem se v té budově ocitl, ale mezi obličejí, které jsem si vybavoval, jsem toho člověka nenašel. Potom mě napadlo, že to může být nějaký dávný dobrovolník, který od té doby už odjel na sever a teď se vrátil na návštěvu. Ani s nimi, jako většinou s nikým, jsem nenavazoval žádné bližší styky, a tak mi na nikoho z nich nezůstala osobní vzpomínka, existovali pro mne dál na nejvýš jako fotografie v nemocničním památníku. Ale i v tom památníku jsem naposledy listoval někdy před lety.

Když jsem dospěl až sem, náhle mnou problesklo poznání: milostivý Legbo, vždyť to byl můj vlastní otec! Postarší běloch, nažloutlá kůže, poněkud šikmé oči. Nepoznal jsem ho okamžitě jenom proto, že na té jediné fotografii, kterou jsem vůbec kdy viděl a která byla vlepená do nemocničního památníku, mu bylo pouhých třiadvacet let.

Končetiny mi úplně ochably, sotva jsem udržel volant a šlapal na pedál plynu. Zatímco jsem se v dopravním chaosu, který se valil z města, stahoval ke krajnici, taxikáři mě sborově proklínali. Ti, kterým klakson vůbec fungoval, na mne také troubili. Zatímco jsem konečně mohl na krajnici zaparkovat, minibus bez dveří, který byl nucený mě objíždět, mi zezadu pořádně vrazil do nárazníků.

Když jsem se za pár minut vrátil k vedocké křižovatce a opět zabrzdil u pultu prodáváče benzínu, vykulil na mě oči.

„Neviděl jsi, kam ten bělouš před chvílí šel?“

Okamžik neodpovídal, potom řekl:

„Přece si nasedl k tobě, když ses rozjel, a teď od tebe zase vyskočil.“

„Cože?“

„No tak se podívej! Tamhle jde.“

Pohlédl jsem směrem, kterým ukazoval. Šel tam můj otec. Opravdu to byl on, ačkoli mu bylo vidět jenom záda. Kráčel, ale nedíval se, kam míří. Hlavu měl předkloněnou, při chůzi něco nahmatával na fotografickém aparátu, který měl kolem krku, na paži mu stále ještě visela přilba. Měl na sobě modrou obnošenou košili a bílé plátěné kalhoty, rukávy měl vyhrnuté k loktům a nohavice dlouhých kalhot vysoukané ke kolenům. Měl křehkou, středně vysokou postavu a prořídle dlouhé vlasy vzadu stáhnuté gumičkou do koňského ohonu jako hipík.

Vystoupil jsem z auta, ale nedokázal jsem udělat ani krok. Nohy se mi třáslly, musel jsem se loktem opřít o dveře vozu, jinak bych se zhroutil.

Otec došel k prvnímu nároží a tam se otočil. Klidně si nastavil objektiv, vyfotografoval nás a pak se usmál, jako by dodatečně požádal o dovolení. Potom, jako by si rozmyslel, že přece jenom za roh nezahne, vykročil zpátky k nám. Fotoaparát spustil na hrud'. Přilbu sundal z paže, vzal ji do obou rukou a při chůzi si ji nasadil. Pokračoval v cestě, vykročil beze spěchu, zpočátku váhavě, ale pak kráčel čím dál tím rozhodněji.

Jak se blížil, bořil se postupně do země, jako by šel po třasovisku, které neuneso jeho váhu. Krok za krokem mizely v rudé rovníkové půdě jeho nártý v sandálech, holé kotníky. Už se probořil po kolena, po stehna, po

pás, po prsa. Než došel k nám k pultu s benzinem, trčela ven jen jeho hlava v přilbě, ale i tu s hlubokým mlasknutím pohltila zem. Chvilí jsem pod chodidly cítil víření, potom mnohem slaběji nějaké chvění a úplně nakonec se doprava hučící na křižovatce vedle nás začala otřásat. Asfalt, který se ještě před nedávnem líně zavlnil jako nějaká bažina, znehybněl a byl stejně hladký jako dříve.

Když úžas pominul, prodavač si dřepł a chtěl sáhnout po přilbě, která se nořila do hlubiny. Ale nadarmo půdu ohmatával, nemohl do ní zabořit prsty, protože opět ztvrdla. Prázdná skleněná lahev u mých nohou odrážela strnulý otcův úsměv, jak se zableskl pod plexisklem motoristické přilby. Ten úsměv, jímž otec i po smrti, jako nebožtík strašící za bílého dne, prosí o odpuštění, že se opovažoval existovat. Znal jsem ten úsměv: zmrzl na tváři třiadvacetiletého lékaře na praxi a byl vlepený s fotografií do nemocničního památníku. Nakopl jsem skleněnou lahev, zakutálela se pod pult.

Za pět dnů jsem s prázdnou nádrží opět zabrzdil na vedocké křižovatce u prodavače benzínu. Na pultu jsem nezahlédl dva patnáctilitrové demižony, z nichž mi plnil nádrž. Ani jeho pult nevypadal jako dřív, nebylo to úctyhodné prkno na ocelových kozách s rozmanitými konvemi, břichatými lahvemi a flakony, nýbrž převrácená bedna od ovoce a na ní pár zažloutlých lahví od koly a několik mizerných plechovek od konzerv. Nedaleko bedny se povalovaly hromady začouzených skleněných střepů a roztekklých plastů, připomínaly mršinu podivného zvířete, která podléhá rozkladu. Kolem mršiny byla zem v několikametrovém kruhu vypálená dočerna a sám prodavač byl posetý popáleninami. Vedle něho trčela dlouhá hůl, na jejímž konci povíval vítr uzlíky barevného lýka užívaného proti úrknutí.

U Jorubů je poté, co povolí posmrtná ztuhlost, mrtvola posazena, aby mohla důstojně přijímat své návštěvníky. Prodavač se sklíčeně choulil na své rohoži jakožto několikadenní mrtvola, ale když mě uviděl, vzkřísil se. Popadl za hrdlo lahev od koly naplněnou benzinem a začal kulhat k autu. Ani jsem se nestačil zeptat, jaká to pohroma řádila kolem jeho pultu, protože se okamžitě rozeřval.

„Ať Sakpata na tebe sešle černé neštovice, ty zplozenče pekla, a že se ještě opovažuješ strčit sem tu svou špinavou hubu?!“

Než stačil vecpat do lahve zápalnou šňůru a cvaknout zapalovačem, rychle jsem zavřel okno, dupl na plyn a odstartoval raketovou rychlostí. Koktejlem Molotov, který hodil za mnou, se netrefil, a ten se roztrávil na asfaltu křižovatky. Ale i tak síla výbuchu volvo zezadu postrčila. Několik motoristů vedle mne vyhodila ze sedla a pár skútrů povalila. Ujížděl jsem z toho místa šílenou rychlostí, ale teprve po dlouhých kilometrech jsem se odvážil postavit na kraj silnice k jedné louži. Smysl jsem z oken saze po výbuchu, aby volvo nevypadalo, jako bych přijel z hlubin pekla, až s ním vjedu do dvora norské misie.

Vedocké křižovatce, kde mě chtěl vyhodit do povětří prodavač benzínu, který se pravděpodobně sám předtím stal obětí výbuchu, jsem se víckrát ani nepřiblížil. Zvolil jsem křivolaké boční uličky, z nichž jsem vyjel na hlavní silnici vedoucí na Ouidah. Další benzin jsem koupil u jiného prodavače. Nejdříve se zdálo, že ani s tím jsem neprohloupil, ale potom, sotva jsem zahrnul na hlavní silnici, jsem po druhém tankování zaslechl od motoru podivný hluk. Dokud motor nezačne škytat a auto jede hladce, není žádný důvod k obavám, povzbuzoval jsem se. A opravdu, sotva jsem dojel poblíž misie, hluk ztlchl a na posledním úseku bylo během několika kilometrů slyšet jenom pravidelný hukot motoru.

*

Jen co v Beninu pominula marxisticko-leninská diktatura a duchové mohli vystoupit z ilegality, manželka jednoho cotonouského podprefekta, mada-me Betty, se stala nadšenou obdivovatelkou duchů vúdú. Z dlouhodobější perspektivy však bylo patrné, že její city nejsou opětovány stejně vřele, jak právem mohla očekávat. Její dary se širokým úsměvem odnášeli někam dozadu za svou svatyni, ukusovali hlavy kohoutům a beránkům, které od ní dostali, aby nasáli jejich krev a mohli splnit její prosby, ale celkově vzato se přeceňovali. Nebylo na ně spolehnutí, byli příliš vrtošiví – jednou

slib splnili, podruhé ne. Nespokojenost madame Betty přešla v otevřené pobouření, když se její jediný milovaný syn stal otrokem Mamy Waty.

Mamy Wata je siréna, která se jakožto paní moří a vodstev na hřbetě vln projíždí po celém světě. Mezi africkými duchy je jediná, která má světlou pleť. Ráda se vmísí mezi bělochy, ale i tehdy nejraději potrápí černochoy. I tenkrát si plula po Seině, v Nanterre odsunula vlečné čluny ke břehu a poblíž univerzitního kampusu vylezla na břeh jakožto krásná míšenecká studentka. Ze svého maličkého batůžku, jaký byl tehdy v Paříži náramně v módě, vytáhla zrcátko a líčidla, upravila si toaletu a usedla rovnou na nějakou přednášku. Tam se vrtěla tak dlouho, až koncem hodiny úplně pobláznila syna madame Betty, který seděl vedle ní a na univerzitě v Nanterre studoval ekonomii. Když už tomu nešťastníkovi popletla hlavu, nepustila se ho a nechala se vodit na večere na Champs Élysées do restaurace Fouquet a v hotelu Lutécia se s ním povalovala na hedvábné posteli. Mladík by byl ochoten utratit za ni celoroční příjem beninské státní pokladny. Madame Betty nadarmo prosila Mamy Watu, ta ze svých drápů s plovací blánou mladíka nepustila, dokud mu nevysála veškerou krev a mozek a neokousala maso.

Madame Betty musela odjet od Paříže osobně. Syna našla v podchodu metra, kde hrál na harmoniku a žebрал a u kostela Saint-Eustache stál společně s clochardy ve frontě na zdarma rozdávanou cibulačku, aby neumřel hladu. Madame Betty ho odvezla do Cotonou a doma se syna pokoušela vytáhnout z toho bezedného omámení, do nějž ho uvrhlo milostné zklamání a drogy. Avšak tehdy už neprosila duchy vúdú, nýbrž angažovala cottonouského biskupa, aby sloužil mše za jeho uzdravení, protože pobouření ji přimělo, aby přijala katolickou víru. Poté co mladík opět nabyl zdraví a vrátil se do Paříže, kde se mu konečně podařilo získat nějaký diplom, madame Betty se s duchy vúdú usmířila, ale zadobře zůstala i s biskupem. Srdce ji však táhlo ke třetí společnosti: pod svá ochranná křídla vzala norské misionáře.

Téhož dne, kdy jsem podruhé tankoval do volva u nového prodáváče benzínu, vůz podprefekta, manžela madame Betty, ještě dopravil madame

Betty a její společnost do misie, ale po kurzu ručních prací se už rozjet nechtěl. Nepomohlo ani, že jsme zkusili sytič, ani zapnout dálková světla, ani odtahování, do auta, překrásného citroëna Picasso, se život již nevrátil. Šofér domluvil mobilem s ostatními podprefektovými lidmi, že druhý den ráno odtáhnou Picassa do Cotonou a on stráví noc na rozloženém zadním sedadle.

Společnost z vozu madame Betty si na cestu zpět přisedla ke mně. Madame Betty s jednou svou přítelkyní seděly vepředu vedle mne a pět dam a dívek vzadu. Sedm žen zpívalo z plna hrdla jorubsky evangelický žalm, který se toho dne naučily, anebo všechny zároveň a bez jediného nadechnutí projednávaly, jaký má mít límec a lemování křestní plášť, pro všechny stejný, který si ušijí na nejbližší Velikonoce, kdy všechny chtějí vstoupit do Norské evangelické církve.

Hluk jsem zaslechl teprve poté, co v Cotonou vystoupily a jejich brebentění ustalo. Jasně se ozýval za hučením motoru, zatímco jsem ujížděl několika ztichlými nočními ulicemi, kterými jsem ještě musel projet, abych dorazil k parkovišti francouzské nemocnice obehnanému ostnatým drátem, kde jsem nechával volvo přes noc.

Vjel jsem tam, vytáhl klíčky ze zapalování, motor oněměl, ale hukot nechtěl zmlknout. Jenomže teď jako by se neožýval od motoru, nýbrž odněkud zpod auta. Slyšel jsem historku o jedovatém hadovi, který si na noc zalezl do prostoru v motorové skříni, aby se ohřál, a vylezl až druhý den ráno, kdy vůz plnou rychlostí uháněl po silnici. Jako oživlá utěrka na sklo se vlnil na okně, a potom uražený, že je obtěžován, vlezl do prostoru pro pasažéry a uštknul řidiče. Napadlo mě, že se třeba v podvozku volva schovalo nějaké zvíře, když jsem zastavil, a teď vylezlo a krčí se pod vozem. Opatrně jsem otevřel dveře a nohu jsem při vystupování natáhl pokud možno co nejdál od auta, aby se mi to zvíře nemohlo zakousnout do kotníku. Na asfaltu jsem pod chodidlem opět pocítil líné víření, jaké jsem vnímal tehdy, když se otcova hlava v motoristické přilbě nořila do země vedle pultu prodáváče benzínu. Lehl jsem si na břicho, nahlédl pod vůz, ale viděl jsem pouze hluboký stín. Když jsem naslouchal v této poloze,

zřetelně jsem rozeznával, že zvuk nepřichází odtamtud, nýbrž z podzemí. Přitiskl jsem ucho k zemi. Věděl jsem, že se nepokouší něco mi říct hučící odpadová voda, která se z nemocnice vylévá do kanálu, ale tím už jsem si jistý nebyl, jestli se v podzemí opravdu neprojíždí na motorce můj otec.

Kvůli obvyklému výpadku proudu bylo město té noci ponořené do hluboké tmy. Lamy nad hlavním vchodem do nemocnice a u lékaře, jenž měl službu v ambulanci, které získávaly proud z agregátu v suterénu, blikaly jako vzdálené hvězdy a parkoviště neosvětlovaly. Vedle východu hořely v prázdném sudu od dehtu zaolejované hadry, v jejich světle se rozsmárně kolébaly stíny aut. Skoro jsem neslyšel, co říká noční hlídač, který mě u závery pouštěl ven. To už se mi ten podzemní zvuk nastěhoval do uší a hučel tam.

S bušením v uších jsem usínal a s ním jsem se také probudil. Venku na ulicích se už rozproudil život, pokřikovali tam a troubili, kolem plotu parkoviště projíždělo motorkové taxi a chrčelo dým, protože nemělo tlumič výfuku. Tužil jsem, že dělá příšerný kravál, ale pro vnitřní hluk jsem ho slyšel jen jako komáří bzučení.

Z parkoviště jsem vyjel směrem na hlavní silnici do Ouidahu. Tentokrát jsem nechtěl jet do misie, nýbrž po mořském pobřeží rovnou do města, kde sídlilo devět tajných společností egunů.

To, že se můj zesnulý otec objevil v Beninu, platilo za mimořádnou výjimku. Naznačovalo to, že jeho duše sem zřejmě doputovala z veliké dálky, protože nebrala ani v nejmenším zřetel na místní etiketu vracějících se duchů. U nás se totiž duchové zdráhají ukazovat se osobně. Za bílého dne se nevracejí nikdy, a i když přijdou v noci, stejně jako plachá zvířata dodržují uctívou vzdálenost mezi sebou a živými. Místo zdrženlivých předků se o velkých svátcích objevují egunové a v průvodu krouživě tančí. To pak zpoza barevných, mušlemi zdobených látek, které připomínají koberce a halí eguny od hlavy po paty, proniká ven tlumené bouchání, přesně takové, jaké mi uvízlo v uších. To tlumené bušení, jež pochází od mrtvých, kteří se neukazují, jsou však přítomní, umějí egunové přetlumočit, pokud jsou živí zvědaví na to, co jim z onoho světa vzkazují. Napadlo mě, že toto přetlumočení bych teď mohl potřebovat také já.

Jak jsem po silnici mířil z města ven, i bouchání nabývalo na čím dál větší hlasitosti. Když jsem dojel k místu, kde jindy odbočuji k budově misie, byl jsem nucen zastavit, protože mě nesnesitelně píchalo v uších. Přitiskl jsem k nim ruce a zvenčí se pokoušel utlumit tlak, který přicházel zevnitř.

„Přestaň, otče!“ zařval jsem z plna hrdla a padl na volant. V tom okamžiku jsem vůbec nepochyboval, že to on mlátí obrovským kyjem do mého bubínku jako do tympánu.

Poslušen náhlého nápadu jsem se obrátil zpátky směrem na Cotonou. Sotva jsem ujel pár set metrů v protisměru, když otec odložil kyj a vyklepával rytmus už jenom rukou. Jak jsem se blížil k městu, mírnily se úderý na můj bubínek. Ve městě se v mých uších opět ozývalo bušení jako ráno, že jsem div neohluchnul, ale ve srovnání s nedávnou příšernou bolestí přinášelo přece jenom úlevu.

Na cadjehounském okruhu jako by mi to bouchání našeptávalo, abych se nevracel do nemocnice, nýbrž jel po Steinmetzově bulváru dál. Poslechl jsem a poté se bušení postupně mírnilo, až nakonec znělo jako vrzání cikády, a na konci bulváru už působilo přímo jako příjemná hudba. Na pravé straně se tyčila prosklená budova francouzského konzulátu. Nebylo pochyb, byl jsem na místě. Když jsem před konzulátem vytáhl klíčky ze zapalování, otec už ňukal jenom špičkami prstů, a když jsem vystoupil z volva a šlápl na první stupeň schodiště před konzulátem, veškeré bušení v mých uších přestalo jednou a provždy.

*

Otec vypadal jako běloch. A přitom jím byl jenom zpola. Ale ta druhá barva, která se do něho přimíchala, nebyla ebenová čern jako v mém případě, nýbrž žluť, která dodávala jeho pleti matně nahnědlý odstín. Alespoň na té fotografii, kterou jsem znal z nemocničního památníku. Jemná vráska, která se vykreslila nad jeho mandlovýma očima, jednoznačně naznačovala jeho původ. Nedlouho před zhroucením Francouzské Indočíny se narodil jako syn Vietnamky a francouzského majora. Už uměl obratně zacházet

s jídelními hůlkami, když musela rodina uprchnout, protože francouzský expediční sbor, v němž bojoval také jeho otec, jenž velel proslulým příslušníkům cizinecké legie, utrpěl od vietnamské lidové armády zdrcující porážku u Dien Bien Phu.

Jeho rodiče se rozvedli až ve Francii. On sám spadl mezi dva mlýnské kameny. Vietnamskou matku přiměli, aby se ho úředně vzdala, ale bydlet nemohl ani u svého francouzského otce, protože jeho nová manželka ani po mnohaletých pokusech nikdy neotěhotněla a nic se jí neošklivilo víc než její nevlastní syn, můj otec, jehož přítomnost jí mučivě připomínala velký nezdar jejího života, neplodnost. Otce vzali k sobě jeho prarodiče, ale dlouho nepobyl ani u nich, protože jim zase vnuk připomínal, že ho neporodila Francouzka. Otec se ocitl v internátním vojenském gymnáziu, ale potom nepokračoval na vojenské akademii, nýbrž si zvolil lékařskou fakultu.

Jeho nejbližší o něho nestáli. A přesto se jim jako poslušný hoch chtěl zavděčit. Aby se vyhnul jejich odmítání, snažil se, aby zapomněli na jeho zpackaný původ, a choval se tak, aby jim nebyl na obtíž. Každé jeho gesto a slovo, které jim bylo adresováno, vyzařovalo: Chraň bůh, aby se zbytečně citově angažovali a snažili se mít ho rádi.

Jeho francouzští prarodiče žili v Sainte-Foy-la-Grande, městečku poblíž Bordeaux, a byli potomky té hrstky hugenotů, které bohabojní francouzští katolíci svého času nepovraždili ani nevyhnali ze země. Když jejich jediný vnuk končil studia na lékařské fakultě, bylo nutné počítat s tím, že se vystěhuje z koleje a vrátí domů k prarodičům, a to by se jich nepříjemně dotklo. Naštěstí to však dopadlo tak, že se jim podařilo udržet odstup. Dědečkův blízký známý, lékař s dobrou pověstí, už několik let pracoval v Africe. Jako primář vedl ordinaci v Cotonou, což bylo administrativní centrum Dahome, jak se tehdy jmenoval Benin, který se právě stal z francouzské kolonie nezávislým státem. Při jedné své návštěvě ve Francii se setkal s dědečkem, který se mu s nesouhlasným vrtěním hlavou zmínil o tom, že jeho vnuk zdědil dobrodružnou povahu mužských členů rodiny, a proto by rád nastoupil na odbornou praxi někam daleko. Na to primář ochotně navrhl, že ho vezme k sobě do ordinace v Cotonou.

Otec s radostí vyhověl tomu, co mu podle dědečka mělo prospět. Možná se mu i ulevilo, že se ocitne tak daleko a na rodinném tabló bude připomínat leda mušinec. Přijel tedy do Cotonou, kde poznal moji matku.

Můj dědeček z matčiny strany se kdysi stal domorodým úředníkem, jehož poslali do Francie, aby se naučil, jak spravovat stát, a nakonec udělal v administrativě kolonie tak skvělou kariéru, že se stal v Dahome viceguvernérem. Kdyby byl zůstal u úřednické dráhy, mohl se po boku senegalského Léopolda Sédara Senghora stát jedním z afrických zastupitelů ve francouzském Národním shromáždění a možná i prvním prezidentem nezávislého Dahome, který byl sesazen pučem. On si však poté, co mu nečekaně zemřela manželka, sundal kravatu i košili s naškrobeným límečkem a úřednické dráze ukázal navždy záda. To, že zemřela, bylo možné pouze předpokládat, protože její mrtvola zmizela z rakve beze stopy. Ulehla do ní z vlastního rozhodnutí, aby zachránila nejmírnější lid Země, totiž Bnokimy. Dědeček se dal na kouzelnictví, aby ji našel třeba i po smrti.

Takže v době otcovy odborné praxe byl už můj černý dědeček kouzelníkem a žil se svou dcerou, mou matkou, která tehdy zrovna dostala malárii.

Můj dědeček byl jakožto kouzelník zasvěcencem Osanina, ducha léčení, jenž v pradávných dobách poskytoval lidem, kteří se na něho obrátili, přílišné zdraví, a tak jeho kouzelníci zůstávali bez pacientů a celé dny se jenom poflakovali. Nabývali pocitu zbytečnosti, sklíčenosti a ta potom přecházela v zatrpklou zlost. Sebrali se a jako jeden muž se vypravili za Legbou, duchem myšlení, který je po Nedostižném Bohu ten nejmocnější, a na Osanina si mu postěžovali. Moudrý Legba trpělivě vyslechl jejich nářky, propustil je a potom se vrhl do zpěněných vln Nigeru, protože nad světskými záležitostmi rád dupal při plavání a občas pak odpočíval opřený o lokty na šupinatých hřbetech krokodýlů. Po veletoku proplul dvakrát tam a zpátky až k oceánu a přišel na to, jak s tou neudržitelnou situací skoncovat. Ještě téže noci podpálil chýši, ve které spal Osanin. Planoucí chýše se zhroutila a zpod rozžhavených trámů vylezl ožehnutý a zmrzačený Osanin. Zůstala mu jedna noha, jedna paže a jedno oko, a vlivem prožitého šoku ztratil dokonce i hlas. Když od té doby otevře ústa, vypraví ze sebe

jenom směšné zvuky připomínající ptačí cvrlikání. Lidé se už na něho nadále nemohli obracet se svými tělesnými a duševními strážnými a byli odkázáni na prostřednictví jeho kouzelníků, kteří opět našli své místo ve světě. Díky Legbově moudrosti byl znovu nastolen Velký soulad, jen zdraví lidí se zhoršilo, protože někteří kouzelníci plnili své úkoly nedostatečně, kdežto jiní se vyznačovali větším nadáním.

Pokud to mohu posoudit, můj dědeček patřil patrně k těm druhým. Podle příznaků viděl, že matka nedostala úplavici nebo malárii, nýbrž žlutou zimnici. Každý duch vůdů je některou látkou přitahován, anebo přímo na ní závisí. Ti nejmenší rádi vycucávají morek ze sloních kostí nebo žvýkají obyčejný opičí bodlák, zatímco ti nejmocnější si kapou na jazyk utajené omamné prostředky. Společné mají to, že svému kouzelníkovi nabídnou svou oblíbenou látku, aby i on poznal to blaho a mohl léčit. Jediný, kdo zná všechny účinné prostředky, je Osanin. Můj dědeček jako Osaninův zasvěcenec věděl, že proti žluté zimnici nepomáhá žádný prostředek. Jako viceguvernér se kdysi dost natrápil s organizováním hromadného očkování, a proto mu bylo také jasné, že proti žluté zimnici se sice očkuje, ale sérum je nutné podat mnohem dřív, než nemoc propukne.

Přesto se v prvních dnech neobával, protože doufal, že tuto nemoc si matka bez následků odbude jako většina případů s podobně odolným organismem. Polekal se, teprve když matka čtvrtý den zežloutla. Nadarmo ji začal napájet množstvím lektvarů na pročištění a uvolnění křečí a přitom prosil o přízeň ducha, který daný lektvar střežil, matce slábl puls a ve ztuhlém svalstvu pociťovala bodavou bolest. Pátý den se jí oční bělmo zbarvilo dozlatova, takže připomínalo lví oči, a upadla do kómatu. Šestý den jí z úst začala vytékat tekutina černá jako dehet a už jí nebylo možné vnutit žádný lektvar. Dědeček přesně znal možné pokračování a věděl, že matce do úplného vyschnutí a vychladnutí chybí nanejvýš den nebo dva.

Tedy jí zavedl do konečníku čípek, aby zastavil zvracení. Prostředek byl zhotovený z jedné Osaninovy utajené rostliny a proti zvracení působil jenom v malém množství. Po podání čípku si dědeček sám vzal velkou dávku toho prostředku, aby přešel do světa duchů.

Do světa duchů směřuje víc cest. Jedna vede oponou na horizontu, který obyčejnému smrtelníkovi, jenž se mu vždycky jenom přiblíží, aniž by jej kdy dosáhl, postupně rozvírá další a další krajiny, ale nikdy ho do nich nepustí. Oponu dokážou rozrazit pouze kouzelníci, kteří za ní potom proniknou do světa duchů.

Dědeček byl takový kouzelník, jehož mozek kdysi pracoval evropsky, a proto věděl, že žlutou zimnici způsobuje vir. Na africký způsob zase mohl vysledovat cestu viru zpátky až k původu nákazy a mohl v matčině okolí najít toho, kdo s pomocí droboučkého duška poslal na osudovou dráhu nositele viru, infikovaného komára. Opovrhoval však pomstou vycházející z nemohoucnosti. Svou moc chtěl vyzkoušet tam, kde se duchové ne-utkávají pod maskou virů a protilátek, nýbrž z očí do očí. Tam, kde jsou si kromě Nedostižného Boha všichni rovni. Tam, kde je možné zdolat žlutou zimnici, tam se může i ten nejslabší proměnit v nejmocnějšího a největší v nejmenšího.

Nikdy jsem se přesně nedozvěděl, jak spolu dědeček a žlutá zimnice zápolili. Dědeček byl vázán přísným zachováváním tajemství a o tom, co se odehrálo za oponou horizontu, musel mlčet. Nemohl o nich vyprávět ani živý ani mrtvý, aniž by na sebe přivolal Osaninův hněv. Navzdory tomu podstoupil nebezpečí Osaninovy nepřízně, a přece jenom o zápase hovořil, a to po své smrti jednou jedinkrát na velkém baobabu v Dassa-Zoumé, kam jsem připutoval v nejtěžším období svého života.

Dědečkův zápas se žlutou zimnicí byl nerozhodný, neboť ani jednomu z nich se nepodařilo zdolat protivníka.

Žlutá zimnice neměla naspěch, kdežto dědeček se musel zpoza opony na horizontu brzy vrátit k mé matce, a přitom na opačné straně ještě dlouho poležel úplně vyčerpaný zápasem. Obrovským úsilím si vrátil do těla životní sílu, aby se pohnulo a neleželo stejně nemohoucí jako tělo matčino.

Když už to dokázal, popadl mou matku, z jejichž úst už působením prostředku proti zvracení alespoň nevytékala tekutina černá jako dehet, a odnesl ji do ambulance francouzských lékařů. Náhodou tam, kde byl otec na praxi jako čerstvý absolvent medicíny.

Toho roku napršelo v období dešťů ještě víc než obvykle. Protože monzunový déšť padal nepřetržitě několik týdnů, celým Cotonou se valil proud vody. Na lékařské pohotovosti sahala voda po kolena. Tekla po chodbě, v ordinacích, a dokonce i v operačních sálech. V tom pomalém proudu seděl dědeček u zdi s mou matkou na klíně, když k nim otec přistoupil. Sklonil se k nim a oběma nahmatal puls. Konstatoval, že je sotva znatelný.

V Cotonou a okolí se v té době vyskytla spousta případů onemocnění žlutou zimnicí. Jenže dahomské úřady s údaji obratně žonglovaly, jak se ostatně ještě v koloniálních časech naučily od Francouzů, a tak čísla zůstávala pod předepsanou hodnotou. Žádná epidemie tak úředně nepropukla. Náš mladý a hrdý stát si mohl oddechnout tím spíš, že ještě před vyhlášením nezávislosti tvořil součást té francouzské západní Afriky, kde v posledních desetiletích žlutá zimnice prakticky vymizela díky masovému očkování, které organizoval právě můj dědeček jakožto viceguvernér Dahome.

Otec však patrně nabyl dost zkušeností s touto nemocí, která se opět rozšířila. Na první pohled mu bylo zřejmé, že mladá žena dospěla do posledního stadia žluté zimnice, po němž už následuje jenom smrt, je téměř naprosto vysušená a vychladlá. Ani dědečka nemusel dlouho vyšetřovat, aby vystavil chorobopis, podle něhož je muž středního věku pod vlivem drog. V klinickém smyslu u žádného z nich nevěděl, co momentálně udělat. Jako nezkušený medik byl tedy poněkud bezradný. Ale na rozmyšlení mu nezbyl čas, protože ho odvolali na opačný konec přeplněné chodby k jinému naléhavému případu. A když se za půl hodiny vrátil, po obou pacientech nebylo ani slechu ani dechu. Jako by je odnesla rozvlněná dešťová voda.

Podle dědečka se svět nedělí na Dobro a Zlo, nýbrž všechno, předměty, živé bytosti i duchové, jsou trošku takoví a trošku onací. Ti, kdo dělí síly světa na dvě protichůdné strany, tak činí ze sobeckého zájmu, aby dokázali, že oni se spolčují se silami dobrými, které není třeba držet na uzdě. A v důsledku toho se síly, které zpočátku vypadají jako laskavé, přemění v nepřátelské. Platí to i naopak. Je to otázka vytrvalosti a pozornosti, kdy nějaká nepřátelská síla zvlídní.

Nedozvěděl jsem se, jakou podobu získala žlutá zimnice, když se při svém zuření ocitla za horizontem, ale později jsem od dědečka slyšel na vlastní uši, že ne náhodou vyšetřoval mou matku francouzský lékař se žlutou pletí. Dědeček ve své kouzelnické praxi léčil také barvami a doporučoval trpícím tím či oním neduhem, aby v zájmu svého zdraví používali tu či onu barvu anebo se jí naopak vyhýbali, a proto věděl, že lékaře se žlutou pletí poslala žlutá zimnice na znamení, že je smířlivě naladěna.

Má matka druhý den neumřela, i když podle své diagnózy umřít měla. Třetí den jí bylo lépe, ani nevyzvracela lektvar, který jí naordinoval dědeček. Tělesnou teplotu měla opět normální a vrátilo se jí vědomí.

Když se má matka uzdravila, dědeček se s ní ke žlutému francouzskému lékaři vrátil. Přinesli mu dar, který byl určen nejen jemu, nýbrž jeho prostřednictvím také žluté zimnici, jíž chtěl dědeček připomenout, že jejich velký souboj skončil smírem. To bude důležité tehdy, když se později znovu setkají u jiného nemocného a opět budou stát na protivnických stranách.

Otec dárek přijal, byl to Osaninův amulet. Chtěl jej dědečkovi oplatit tím, že by ho naočkoval proti žluté zimnici. Dědeček mu zamlčel, že jako dahomský viceguvernér byl kdysi očkovaný mezi prvními, a tak jen se zdvořilým odmítnutím odvětil, že bohužel očkování nepotřebuje, dostal sérum ještě v koloniálních dobách a od té doby je imunní. Otcovu další nabídku, že tedy jim poskytne moskytiéru, kterou si mohou pověsit nad rohože, už neodmítl. A přitom nad jejich rohožemi na spaní visely dokonalé nezničitelné moskytiéry, které je v době spánku chránily před veškerým hmyzem přenášejícím viry.

Otec mu chtěl dát injekci jednoho ze sér, a nakonec mu daroval dvě z moskytiér, které bývalý kolonizátor, francouzský stát sužovaný výčitkami svědomí, poslal přímo do jeho ordinace. Očkování a rozdělování moskytiér nesvěřil vedení státu, protože předchozí zásilka sér a moskytiér se náhodou dostala z Dahome dál, našel se pro ně kupce za dobrou cenu v jednom latinskoamerickém státě rovněž postiženém žlutou zimnicí.

Otec se zdvořile zeptal, zda může nyní matku pro jistotu znovu vyšetřit. Její přežití považoval za klinický zázrak, ačkoli se z opatrnosti nevyjádřil,

vtloukli mu totiž do hlavy, že nemá dostatek zkušeností, aby používal velká slova. Vyšetřil ji jednou, potom ještě jednou. Potřetí ji nevyšetřoval jenom proto, že se styděl, že se prostě nemůže matčina vyšetřování nabažít. Několik dní nato dědečka s matkou navštívil a poté se stal jejich pravidelným hostem. Matčino tělo si už neprohlížel očima lékaře, jeho zájem nabyl jiné povahy. Když si vedle matčiny rohože rozvinul tu svou, ani si nevšiml, že leží pod tou moskytiérou, kterou jí dal a matka ji pověsila, vyměnila ji za tu starou, protože čekala na něho, a ozdobila ji voňavými kvítky.

Na vychladlé místo po žluté zimnici se v matčině těle brzy nastěhovala jiná bytost, byl jsem počat já. Když jsem se narodil, otec trávil všechny noci pod moskytiérou. Zvolna si zvykal i na to, že vedle něho neleží jen má matka, nýbrž také dva hroznější. Patřili matce a vzhledem k její zvláštní výchově byli její součástí – jak říkávala – jako vlastní ruka a noha, rozdíl byl jen v tom, že v nich neměla cit. Nicméně otec ráno vstával a chodil do ordinace od mé matky a hroznější.

*

Do Beninu přišli norští misionáři z Pobřeží slonoviny, kde v podmínkách občanské války vydrželi celé roky, ale poté co byli několikrát vykradeni a velkou část v Norsku vybraných peněz strávilo to, že znovu a znovu museli u geril vykupovat své unesené spolupracovníky, byli nuceni opustit a svěřit do péče Ježíše Krista těch několik domorodých bratrů, kteří od místního muslimského vyznání přestoupili na křesťanství.

V Cotonou byl právě mír, ale zájem o to menší. Biblických hodin se v prvním roce účastnila jen hrstka. V misii byl příliš velký klid. Pouze jednou vypukl skoro skandál, když se beninští pohádali mezi sebou o to, jestli voda, která se vlnila pod Noemovou archou, byla sladká nebo slaná. Většinu tvořili pokřtění katolíci, a třebaže ve všedních dnech žili podle rad duchů vůdů, chodili také na mši, a tak se v posuzování této otázky každý považoval za nejkompetentnějšího. Na poslední chvíli, než se strhla rvačka, popadl tajemník misie kytaru a začal zpívat píseň o lásce Ježíše

Krista. Jeho sonorní hlas přehlušil křik a diskutující se do sebe nepustili, dokonce se při druhé písni, která už hlásala slávu Ducha svatého, mnozí začali vlnit a nakonec se z toho vyklubal společný tanec. Čokoládový muffin, který uzavíral shromáždění, už každý spokojeně pojídal a zapíjel řídkou norskou kávou.

Při druhé příležitosti, když jeden z misionářů hovořil o Kristovu povstání z mrtvých, ho přerušil Súdánec s krahujčím nosem, který se mimochodem zabýval dovozem ojetých skútrů do Beninu. Tvrdil, že ví od samotného koptského metropolity z Chartúmu, že Ježíš nebyl uložen do hrobu a třetí den z něho nezmizel, nýbrž několik hodin po smrti mrtvé tělo ještě na kříži otevřelo oči, z nohou a dlaní si vytáhlo hřeby, jako by to byly trny z kaktusu, slezlo dolů a odjelo do Jeruzaléma, kde židovského rabína, chalífa nebo koho vleklo za vous po celém městě a potom ho shodilo do nejhlubších hlubin pekelných. Tento apokryfní příběh o zmrtvýchvstání, který vyprávěl muž s krahujčím nosem, se přítomným zalíbil víc než kanonizovaný výklad přednesený misionářem. Zdálo se, že misionář si to k srdci nebere, při pohádce vyprávěné mužem s krahujčím vzezřením si jen pobrukoval s nevyzpytatelným výrazem ve tváři. Což mohlo znamenat, že i on zná tuto variantu zmrtvýchvstání a vlastně ji přijímá jako možnou verzi, ale také to, že ji odmítá a považuje za rouhání. Ke svému názoru se stavěl jako nefalšovaný Nor: považoval jej za své osobní vlastnictví a s nikým se o něj nedělil.

Nevalně byl navštěvován také kurz domácích prací, který vedly manželky misionářů. Pod vedením madame Betty tam chodily ženy, aby se naučily, jak zacházet s pletacími jehlicemi. Z upletených vlněných ponožek se všechny nesmírně radovaly a doma je věšely od stropu jako nejváženější ozdobu bytu. Ukazovaly je svým hostům tím pyšněji, čím méně je nosily, protože u nás se většinou chodí bosky nebo v sandálech, a dokonce i pro toho, kdo si může dovolit koupit bot, je to zbytečný luxus, aby si navíc natahoval ještě ponožky.

Přítomnost misionářů tedy nezůstala nepovšimnuta, ale zvoničku se slaměnou střechou, kterou postavili na dvoře misie proto, aby v ní křtili ty, kdo přestoupili na víru, opuštěnou skrápěly monzunové lijáky.

Vždyť jaké má asi vyhlídky ten, kdo umře v Beninu jako první evangelík? ptali se navzájem místní obyvatelé, kteří navštívili misii. Ve věčném životě už s ním bude Ježíš Kristus, který povstal z mrtvých, ale co si počne úplně sám jako nebožtík? To má doufat, sám samotinký, prahnoucí po společnosti, že zanedlouho umře druhý, třetí, čtvrtý evangelík? A i kdyby jich bylo už víc! Ve srovnání s davy těch, kdo zemřeli dřív, budou stejně představovat pouhou hrstku, a nejlépe udělají, když budou dál ukázněně odpočívat ve vlašné beninské zemi a trpělivě vyčkávat Vzkříšení, zatímco si nad nimi budou jak se jim zlíbí courat nebožtíci zpola vůdů a zpola katolíci, a to jim hrozně poleze na nervy.

A potom se přece jen nečekaně objevil první evangelický nebožtík.

Na Pobřeží slonoviny norští misionáři obraceli na víru muslimy z kmene Mahu. A tak když dorazili poblíž Cotonou, mluvili kromě své mateřštiny a angličtiny nejčastěji nám tehdy ještě zcela neznámým jazykem mahu a francouzsky jenom na té nejzákladnější úrovni. Ostatními běžnými jazyky, fonsky, jorubsky nebo minasky, neuměli ani žblebtnout. Měli však štěstí, neboť v prvních dnech svého zdejšího pobytu začali léčit lepru jednomu hřmotnému a boдрému zedníkovi, o němž vyšlo najevo nejen to, že hrozně rád mluví, nýbrž i že se narodil jako jazykový génius. Plynne klábosil anglicky i francouzsky a všemi domorodými jazyky používanými v okolí Cotonou, ale domluvil se i norsky, za což vděčil tomu, že dříve několik měsíců pracoval pro Nory, kteří na kontinentálním skalním podkladu patřícímu k Beninu prováděli podmořský geologický průzkum z pověření beninské vlády, která ob rok vydává komuniké, že v blízké budoucnosti bude potvrzena zpráva, že Benin disponuje ropnými a plynovými nalezišti, a z řad nejchudších států světa bude tedy katapultován do exkluzivního klubu nejbohatších států světa, které těží ropu.

Zedník Eric, nemocný leprou, znamenal pro misionáře hlavní výhru. To jeho prostřednictvím jim Pán poskytl útěchu za nucenou evakuaci z Pobřeží slonoviny. Eric se k nim přidal jako pracovní síla pro všechno. Provázel je do úřadů, kde měli nějaké vyřizování, tlumočil jim na biblických hodinách a na kurzu ručních prací, v zahradě sekal trávu a v noci hlídal budovu misie.

Byl jim nekonečně vděčný za to, že se zabývali jeho leprou, kterou na něho kdysi seslal jeden zlovolný soused prostřednictvím vesnického ducha vúdú. Eric jako odplatu poslal na souseda úplavici pomocí jiného vesnického ducha vúdú. Nadarmo později soused umřel na úplavici, kterou touto cestou dostal, lepru si už ani jeden z duchů neodnesl zpátky. Erikova důvěra ve vúdú byla otřesena. Proto s velkým nadšením uvítal Ježíše Krista misionářů, který sice strážlivě uvažuje, ale miluje. Avšak posláním, aby se stal jediným evangelíkem v Beninu, nepřijal ani on. Váhal jako všichni ostatní, jako třeba madame Betty, která nedávno přijala katolictví a byla by se styděla před panem biskupem v Cotonou, kdyby tak záhy přestoupila jinam.

A tak první Velikonoce zavítaly do norské misie bez křtu. Protože na misionáře nečekal žádný úkol, odletěli domů, aby se konečně vydali na běžkách po sněhu jiskřícím ve slunečním svitu, vzali do obou dlaní pohár plný horké kávy z termosky a v nádherné norské přírodě se pomodlili k Bohu. Nebyli zklamáni. Cítili, že tam dole na jihu je stále víc duší, které se otvírají evangeliu. Počítali s tím, že velký průlom, masové přestoupení na víru, nastane o příštích Velikonocích.

Z dovolené se vrátili do Beninu prostoupení velkou důvěrou v Boha. Celou dlouhou cestu letadlem jim jako nějaká průsvitná svatozář zářil nad hlavami severský chlad. Poslední krystalek roztál, když taxík, který je vezl z letiště v Cotonou, zastavil před misijní budovou. S Erikem se jim naposledy podařilo mluvit telefonicky z Osla, od té doby mu nadarmo volali, aby jim během dlouhého proclívání zodpověděl některé otázky, mobil nebral.

A přitom všechno naznačovalo tomu, že je očekával. V tropickém večeru, který se snáší celý rok v touž hodinu, po obou stranách brány čadil v lampách nekvalitní nigerijský petrolej, aby podle norského obyčeje naznačoval, že v domě čekají hosta. Trávník v zahradě byl čerstvě posekán, v domě bylo uklizeno, všechno se lesklo, bible na oltáři byla otevřená u textu na příslušný den. Jenom Eric nikde nebyl.

Nakonec ho našli v garáži, natažený ležel pod autem. Nejdříve si ve tmě mysleli, že něco montoval a vylil se na něho olej, který pod ním

vytvořil louži. Teprve když ho ze stínu vytáhli na světlo z lampy, viděli, že leží v tratolišti vlastní krve. Nadarmo se ho pokoušeli oživit, Eric se už nevzpamatoval. Madame Betty a tajemník misie ho odvezli do francouzské nemocnice, kde ho ještě téže noci operovali s krvácením do žaludku. Druhý den dopoledne, když se probрал z narkózy, byl při vědomí. Poté co tedy znovu vládl soudností a jasným vědomím, jednoznačně vyjádřil svou vůli vstoupit do Norské evangelické církve. A tak byl pokřtěn a poprvé a naposledy ve svém životě přijal podobojí večeri Páně a odpoledne zemřel.

Tehdy v noci jsem měl službu. Asistoval jsem na operačním sále, když Erikovi vyřízli ze žaludku perforovanou část a potom žaludek zašili. Po-
mineme-li nečekanou operaci, plynula noc v nemocnici klidně, a proto jsem do svítání mohl několikrát za Erikem na jipku zajít, u jeho lůžka bděli madame Betty a misionáři.

Po ztrátě Erika život norské misie prakticky ochrnul. Nikdo neuměl francouzsky natolik, aby na úřadech dokázal popohánět úředního šimla, vedl biblické hodiny a pomodlil se na konci kurzu ručních prací. Madame Betty sehnala sice s pomocí svého manžela viceprefekta muže z kmene Fonbé, jehož francouzština byla dokonalá a plynule mluvil anglicky, ale brzy vyšlo najevo, že veden svou fantazií pod zástěrkou tlumočení plácá páte přes deváté a navíc je kleptoman.

Eric byl přistěhovalec ze Senegalu, v Beninu neměl žádné příbuzné, a tak zůstalo na misionářích, aby ho pochovali, teď už také jako prvního beninského evangelického nebožtíka. Do nemocnice se pro jeho tělo vypravil tajemník misie, a protože mezi francouzsky mluvícím personálem chirurgie jsem anglicky uměl nejlépe já, pomáhal jsem mu s vyplňováním tiskopisů obvyklých v takových případech a doprovodil jsem ho do kanceláře, kde jsem mu šepem radil, jaký bakšiš má dát, aby získal povinné podpisy a razítka. Když zaměstnanec pohřební služby konečně zabouchl zadní dvířka dodávky za rakví, ve které ležela vzduchotěsně uzavřená Erikova mrtvola, a rozloučili jsme se, slíbil jsem tajemníkovi, že druhý den ho po práci doprovodím na magistrát v Cotonou.

Podle dědečkovy víry musí každá bytost projít Cestou Stvoření, aby vykročila na Počátek Počátků a dosáhla vlastního zrození. Do té doby každá urazí rozdílnou vzdálenost podle toho, jestli přijde na svět jako kámen, strom nebo třeba krokodýl. Nejdelší cesta patří těm, z nichž budou lidé, ti pokračují v putování dokonce i jako novorozenci, dokud od vědomí svých pradávných předků nedospějí až k rozmarům svých rodičů.

Já jsem tedy ve svých prvních měsících, které pro mou matku a otce uběhly příliš rychle, urazil velikou vzdálenost, a to jsem lezl jako píďalka. Teprve nedávno se seznámili na chodbě zaplavené monzunovým deštěm, a brzy nato končila otci praxe a musel se vrátit do Francie.

Do otcova osudu se promítal osud mého bílého dědečka. Se svou malou rodinou, milenkou černou jako eben, se synem, nemluvnětem ze čtvrtiny žlutým, ze čtvrtiny bílým a z poloviny černým, se chystal domů stejně jako svého času francouzský major. Ale na rozdíl od mých prarodičů, kteří si museli pospíšet, protože po prohrané bitvě u Dien Bien Phu vietnamská lidová armáda táhla na Hanoj, my jsme měli na rozloučení dostatek času. Známi a příbuzní navštívili matku a mne, aby nás, šťastlivce, ještě naposledy uviděli, než se z Afriky vystěhujeme.

Mou matku v útlém věku celé roky vychovávaly kněžky Dana, zasmušilého, leč dobrotivého hroznýše královského, ale než ji stačily vysvětit, otec ji vykoupil. Navzdory tomu se nikdy nedokázala úplně od Dana odtrhnout a také později žila pod jednou střechou s několika hroznější. Avšak její dva hroznější s krásnou kresbou, s nimiž se kromě otce tehdy dělila o ložnici, s ní k její neskonale lítosti nemohli do Francie odcestovat, a proto se musela rozloučit i s nimi. Odnesla je do Danovy svatyně, kde se alespoň nemusela obávat o jejich další osud, v nezkalené blaženosti tam přece žilo několik desítek jejich druhů.

V těch dnech otec celé dny pobýval pryč, ustavičně vyřizoval všelijaké záležitosti. Navzdory veškeré snaze se mu ale nepodařilo získat pro nás všechna povolení, která jsme k odjezdu potřebovali. Nakonec jsme ho jenom

vyprovodili na letiště a posadili do letadla mířícího do Paříže s tím, že jen co budeme mít hotové doklady, které může doma vyřizovat úspěšněji, brzy odletíme za ním.

Do osudu mého otce se promítal osud mého bílého dědečka, francouzského majora, ale otec nás do Francie neodvezl, aby nás tam potom opustil jako dědeček svou rodinu. Otec to udělal už na letišti. Na atestace odjel domů sám, a to, že my nikdy nepřiletíme za ním, a on se k nám již nikdy nevrátí, že z nás rodina už nikdy nebude, vyšlo najevo až později. Mezi Bordeaux, kde žil otec, a Cotonou, kde jsme bydleli my, ještě několik let chodily dopisy, ve kterých otec matku balamutil. Zpočátku obviňoval francouzskou byrokracii, později si našel jiné důvody, proč naše doklady stále ještě nejsou hotové a proč nás nemůže přijmout. Když se matka v jednom dopise nakonec zeptala, jestli nemá ve Francii rodinu, přiznal, že ano. Nebyla to pravda tak, jak se to dalo chápat, ale to jsem se dozvěděl až o několik desítek let později, když jsem přijel do Bordeaux. Dětství jsem prožíval s vědomím, že otec má jinou manželku a jiné děti, jsou to běloši a Francouzi.

Kromě té chtě nechtě vymyšlené polopravdy otec nic víc o svém tamějším životě nebo dalších osudech neprozradil, ačkoli si s matkou dopisovali i po vyjasnění situace, dokud se neprovdala za mého nevlastního otce. Avšak vztahy se mnou nepřerušil ani potom, i když nepozůstávaly z ničeho jiného, než že mě podporoval materiálně.

Kromě toho zařídil, abych byl přijat do mezinárodní školy v Cotonou, do které nezapsal své děti studnař z Toga, který přesídlil do sousedního Beninu, aby žil v menší bídě, nýbrž u nás žijící Neaфриčané, mezi nimiž tvořili většinu francouzští občané.

Zkoumat, jak se otci z takové dálky podařilo zařídit to, k čemuž jsem přinejmenším neměl být občanem Beninu, když údajně nedokázal opatřit ani naše papíry k vystěhování, nenapadlo ani dědečka, ani matku. To se objasnilo až po desítkách let v Bordeaux.

Odečteme-li dceru nebo syna některého z beninských potentátů a několik amerických a indických dětí, byli ve škole sami Francouzi. Takový

detail, že otec s námi v Cotonou nežije, nikoho nezajímal. Pro všechny jsem platil za Francouze a za něho jsem se považoval i já sám. Když jsem byl v posledním ročníku a náš profesor nám na první hodině dějepisu promítl scénu, ve které stojí Helmut Kohl a François Mitterand ruku v ruce na verdunském bojišti, při pohledu na toto německo-francouzské smíření jsem slzel vlasteneckým dojetím. Ostatně jsem s upřímným přesvědčením věřil, že státy francouzské Afriky se dopustily velké chyby, když vyhlásily nezávislost a od mateřské země se odtrhly.

Plot kolem školy byl z betonu s otvory a před začátkem školního roku ho vždy nabílili, takže zářil oslnivou bělostí. Za tím plotem pro mě začínala Afrika, na kterou jsem se díval s odstupem jako na vzdálený exotický kontinent, když jsem třeba ze dvora zahlédl otvorem nějakou ženu v plášti s květinovým vzorem, která nesla na hlavě pytel nacpaný bavlnou. A to tím spíš, že jsem za plot vycházel zřídka. Celý rok, dokonce i o prázdninách, kdy sotva kdo bloudil budovou, jsem bydlel ve školním internátě, kde na mne ze stěn na chodbě shlíželi Montaigne, Descartes, Racine a například ten Georges Pompidou, který ještě předtím, než se z něho stal prezident republiky, připravoval v Paříži mého černého dědečka na konkurzní zkoušky, aby se mohl stát vyučujícím na koloniální vysoké škole.

Před maturitou bylo ve třídě hlavním tématem rozhovorů, kam kdo půjde, na které univerzitě, vysoké škole nebo rychlokurzu bude ve Francii studovat dál. Plánovali si to i ti nejhoupější, dokonce i takoví, jejichž rodiče chtěli ještě celé roky zůstat v Beninu. Já bych byl rád šel na lékařskou fakultu do Bordeaux, protože jsem věděl, že tam otec působí jako lékař.

Na dopis, ve kterém jsem otci vyložil svůj úmysl, jsem dostal brzkou a povzbudivou odpověď. Na stroji popsal otec celé stránky papíru s hlavičkou ústřední nemocnice v Bordeaux. Kladl mi na srdce, abych na oddělení pro kulturu francouzského velvyslanectví nic nevyřizoval na vlastní pěst, protože svého času měl příležitost přesvědčit se o tom, jak byrokraticky a s jakou nedbalostí se zabývají doklady týkajícími se výjezdu ze země, a kdyby to záviselo na nich, nikdy se ze mne nestane medik v Bordeaux. On se o všechno postará na místě, svou přihlášku mám nechat na něm.

Další dopis přišel za několik měsíců, byl napsán rovněž na papíře s hlavičkou a na stroji, ale byl kratší. S politováním mi sděloval, že kvůli liknavosti ve vyřizování a vzhledem k tomu, že školní rok už brzy začne, vůbec nestačil zařídit má další studia ve Francii. Ale že to snad ani nevádí, protože mi zprostředkoval aspoň to, abych mohl nasát nemocniční atmosféru a získal nějaké zkušenosti, než se při nejbližší příležitosti přihlásím ke studiu opět, a to v nemocnici v Cotonou, vedené tak, že se všechno navlas podobá všedním dnům ve francouzském zdravotnictví, a navíc nemusím ani odjet, můžu zůstat doma, v Cotonou.

Francouzský primář ambulance, kde otec pracoval během své praxe, žil od té doby v Beninu dál a vedl týž ústav, jenže ten byl zatím rozšířen a přebudován, z ambulance se stala nemocnice. Pod tohoto primáře už nepatřila pouze nemocnice v Cotonou, nýbrž také menší ordinace na venkově, v Abomeyi, Parakou a Kandi, a dále pak měl za úkol dohlížet na peníze francouzského státu určené pro beninské zdravotnictví a koordinovat jejich vydávání, totiž nakolik to dovolovala revoluční citlivost marxisticko-leninské diktatury beninského stříhu a lidská hrabivost.

Primář zůstal otcovým laskavým přítelem i po jeho návratu z Cotonou a na otcovu žádost mě ochotně vzal do nemocnice. Stal jsem se pomocným pracovníkem na chirurgii: překládal jsem nemohoucí pacienty z lůžka na nosítka, vláčel jsem se s mrtvými na prosekturu a z prosektury, přenášel jsem lékařské přístroje z jednoho oddělení na druhé, převážel jsem na vozíku jídlo a špinavé prádlo a vytíral jsem stopy po všelijakých tělních tekutinách. Později jsem absolvoval kurz a povýšil na pomocného ošetřovatele. Už jsem mohl podávat také léky, měřit teplotu, vyměňovat obklady a obvazy, ošetřovat menší rány a připravovat injekční stříkačky ošetřovatelům, kteří přijeli z Evropy.

Jak otec dříve balamutil matku, tak začal balamutit i mne. Mé přihlášení na fakultu i v následujícím roce opět sklouzlo do roku dalšího. Když jsem dostal dopis, který mě o tom informoval, rozzuřil jsem se.

K dědečkovi mě občas vodila matka, když jsem byl ještě malý, a když se potom ze mne stal středoškolák, zřídka kdy jsem ho vyhledával sám. Tehdy

už jsem ho neviděl celé roky. Ve vzteku, který mnou cloumal, mě nicméně napadlo, že za ním zajdu a poprosím ho, aby otce proklel.

Tehdy ještě Dantokpa, tržiště v Cotonou, nesahala až k jeho chýši. V jeho končinách bylo slyšet jenom jako tlumený hukot pokřikování trhovců a smrtelný chropot poráženého dobytka. Nebyl tam cítit ani pach hnijícího ovoce a zeleniny, ani louží krve, šířil se tam jenom zápach močálu s mořskou vodou, který stoupal z laguny vzdálené pár kroků. U vchodu do chatrče se leskla Osaninova modla poskládaná z kovových hůlek, která se podobala obrácenému deštníku, na větvičkách měla přívěsky a na vrcholku se krčil pták vystřižený z plechu. Potichu cinkala, když se jí dotkl lem nemocničního pláště, který jsem nosil i venku ve městě.

Podle mého dědečka pobude člověk na Cestě Stvoření v těle mnoha různých zvířat, než dospěje k narození, a ta zvířata na něho mají v průběhu života vliv. Kouzelník musí zjistit, které zvíře ho právě ovlivňuje, a získat si jeho dobrou vůli, protože jenom tak může pomoci tomu, kdo se na něho obrátí se svými potížemi. Dědečkova chatrč byla přecpaná celou džunglí vypreparovaných zvířat, aby zvířata byla po ruce. Na trámu seděly rozmanité sovy, pod nimi se kolébali netopýři s roztaženými křídly, na stěně byla přibitá hlava hyeny, leoparda, prasete bradavičnatého a antilopy, ale viselo tam také několik seschlých chameleonů, amulet ze lvího zubu připevněného na kožený řemínek a také různobarevná papouščí křídla. Na zemi ležel podivný krokodýl, který nadarmo rozevíral doširoka tlamu, vypadal k politování. Dlouhý byl sotva půl metru, měl drobné, křehké nožky a kůži tak tenkou a průsvitnou, že mu bylo vidět vnitřní orgány, dokud žil, a teď, vycpanému, žebroví palmových listů. Dědeček ho kdysi přinesl ze Sahary, z podzemní jeskyně s jezerem, když se do těch končin vypravil, aby vyhledal zmizelou babičku.

Když jsem vešel, můj vrásčitý a seschlý dědeček vypadal uprostřed toho zvířecího shromáždění, jako by sám byl vycpaný. A přitom jenom držel siestu. Natažený seděl v parádním starožitném křesle, které jako jediný předmět zachránil ze svého dřívějšího viceguvernerského života. Přidržel jsem mu pod nosem ten hanebný dopis jako corpus delicti. Prosil jsem ho,

aby otce proklel. Dědeček se přimhouřenýma očima zahleděl do prázdna někde za mne a ani se nepohnul. Uchovával si pózu vypreparovaného zvířete, jenom po tváři se mu rozlil bezvýrazný úsměv, kvůli němuž bych ho byl v tom okamžiku nejraději proklel spolu s mým otcem. A přitom jsem od něho nejednou v dětství slyšel, a dobře jsem si to zapamatoval, třebaže vědomě jsem si to v paměti neuchovával, že to je úsměv ducha myšlení, který neustále září na Legbově tváři. Ale může se objevit i na lidské tváři, aby zrcadlil ten střípek stvořeného světa, se kterým se dočasně dostane do dokonalého souladu. Věděl jsem, že teď jsem já ten střípek, který se dostane do dokonalého souladu a zrcadlí se v dědečkově bezvýrazném úsměvu. A to proto, že ve svém bezmocném vzteku navlas přesně vyplňuji rámec svého rozrušeného já. A přitom jako ubohý zajatec své situace z toho všeho pociťuji jenom to, že vzteky div nepuknu.

Legba dlouho hleděl s bezvýrazným úsměvem, ale jednou to přece jenom skončilo. Dědeček se zachmuřil. Posadil se a vydal přitom takový zvuk, jako by pod ním nezavrzal potah křesla, nýbrž jeho vlastní kůže, která vyschla při té dlouhé siestě. Jeho pohled se z nicoty vrátil, pohlédl mi do očí. Lhostejně a trpělivě mi vysvětloval, že na nikoho nemůže uvalit kletbu. Ti, kdo o sobě tvrdí, že to udělat mohou, znají třeba takový zákon, nebo si vyvolají takového ducha, které on nezná, nebo zneužijí zákon a ducha, které zná on také. Anebo zneužívají nesmírnou moc, která se tají ve vyřčeném slově, a ta skutečně může ničit i na dálku, ačkoli většina, která je ochotná někoho proklít, jsou prostě jenom podvodníci, a to mu můžu věřit.

Zatímco mluvil, můj prvotní vztek vyprchával. Sedl jsem si na udusanou zem vedle krokodýla s průsvitnou kůží. Pokusil jsem se smlouvat. I když kletbu na otce nepřivolá, zázraky dělat umí, třeba nějaké úplně maličké, ale působivé.

Jeho pohled opět zamířil do nicoty a na jeho tvář se vrátil Legbův bezvýrazný úsměv, i když byl bledší. Zeptal se, co mám konkrétně na mysli.

„Například to,“ prozradil jsem mu, co mě napadlo cestou, „aby jednou bylo moje jméno uvedeno na Velkém sjednoceném seznamu a abych mohl volně odletět do Bordeaux a osobně se přihlásit na univerzitu.“

„Sám víš, že žádný Velký sjednocený seznam neexistuje,“ řekl netečně. „Mnoho rozmanitých částic skutečnosti by se muselo navzájem jinak spojívat, aby se z tebe stal francouzský občan.“

„Takže neumíš udělat zázrak?“ zeptal jsem se, abych ho přinutil přiznat barvu.

„Takový, jaký máš na mysli, udělat skutečně nemůžu,“ odvětil dědeček hrdě, s povzneseným opovržením v hlase, a potom poučovately pokračoval: „Něco takového nesmí udělat nikdo. Stejně jako nikdo nesmí vyslovit kletbu. Znamenalo by to, že se spolu se svými činy staví mimo stvořený svět, že Zákony se na něho nevztahují. A to je naprosto nemožné a je svatokrádežné něco takového třeba jenom předpokládat. Pouze Nedostižný Bůh dokáže pobývat mimo svět, který stvořil, pouze na něho se Zákony nevztahují.“

Bylo mi devatenáct a jako bývalý student elitní školy jsem si představoval, že jsem velmi racionální. S klackovským opovržením jsem se díval spatra jak na Grimmovy a Perraultovy pohádky, tak na africké pověry. Teoreticky jsem byl vyladěný na stejnou střízlivost jako dědeček, i když ta jeho vyklíčila z půdy vůdů. Avšak jeho improvizovaná přednáška v chatrči, kam jsem šel přece jen doufaje v zázrak, mě přivedla k vystřízlivění. Vypreparovaná zvířata kolem dokola, která dosud připravená ke skoku čekala na vzkříšení, se propadla do nehybné ubohosti.

„To dokáže pouze myšlení,“ kázal dál dědeček, „aby se přece jen stalo to, co lidé ve své nevědomosti nepřesně nazývají zázrakem. To, že se nějakým úžasným zvratem nemožné stane možným. Pokud je myšlení vytrvalé a důsledné, odhalí skryté souvislosti dění světa a pak nabídne člověku moc a ten pak může změnit to, co dříve považoval za nezměnitelné. Avšak zázrak myšlení lze používat pouze opatrně a s pokorou. Svádí ke zneužití jako každá moc.“

Odmlčel se a potom se zanícením uzavřel:

„Velebme tedy mocného Legbu, ducha myšlení, dnem i nocí, a sice tak, že budeme ctít jeho příbytek, svou hlavu, a tedy myslet.“

Zatímco se dědeček opět natáhl v křesle a ztuhl ve své siestě, jako bych tam ani nebyl, trpce jsem v duchu konstatoval, že já nectím Legbův příby-

tek. Měl jsem pocit, že mám hlavu úplně prázdnou, neměl jsem v sobě nic jiného než zlost a zklamání. Navzdory veškeré své francouzské racionalitě jsem se začal obávat, že se na Legbův příbytek, mou hlavu, snese ta kletba, již jsem vyžadoval pro otce, a stane se ze mě kousek vycpané veteše, která mě tady obklopuje.

Vyběhl jsem z chýše a zapřisáhl se, že tam už v životě nevročím.

*

Matka, o níž jsem už zmínil, že ji vychovávaly kněžky Dana, zasmušilého, leč dobrotivého hroznýše, měla ve své africké nevinnosti jen slabou potuchu o hříchu a složitém duševním životě Evropana. Pokud třeba i slyšela o výčitkách svědomí jako o jakémsi trestu pro sebe sama, k němuž se ten, jenž se provinil, odsoudí sám pohnán k tomu vědomím viny, které mu bylo vštípeno výchovou, nikdy sama nic podobného nepocítila. Zнала jedinou možnost, jak potrestat vzdáleného provinilce: kletbu. Když konečně vyšlo najevo, že nás otec nechal na holičkách, nejen ona dědečka prosila, aby otce proklel, také jiní se ho k tomu pokoušeli přemluvit. To bylo to nejmenší, co od něho rodina a přátelé očekávali. Byl to přece jen kouzelník, někdo, kdo se bratříčkuje s mocnostmi, z nichž oni mají hrůzu. Jejich pochopitelnou pomstychtivost jen dále rozdmýchávala kletba, která získala mezinárodní věhlas, protože tehdy se vítězně naplnila na nejmocnějším bělochovi světa, na Johnu Fitzgeraldu Kennedym, který byl za záhadných okolností zastřelen v Dallasu, poté co ho Papa Dok, haitský diktátor a velekněz vúdú, veřejně s velkou obřadností zasypal kletbami za to, že Američané zrušili haitskou diktaturu a jejím prostřednictvím podporu magii vúdú, která čítala několik milionů dolarů ročně. Stejně vítězoslavné nadšení se tehdy zmocnilo dahomských davů jako nyní celé Afriky, když byl americkým prezidentem zvolen černý Barack Obama. Avšak dědeček i tehdy plul proti proudu jako vždycky a zůstal neochvějný.

Osanin vymění srdce těch kouzelníků, kteří se mají dočkat opravdové velikosti, za kořen stromu rikoto. Tento kořen nikdy úplně nevyschne,